

מים שאובים

מקורות הדין וסיכום שיטות הראשונים

	ר"י, רמב"ם, רשב"א :	רש"י, רשב"ם, ר"ש (בתוס' ובטור): כולו שאובים מדאורייתא. וג' לוגין עד מיעוטו שאובים מדרבנן ביו בתחילתו בין בסופו
א	ספרא שמיני פרשה ט סוף פרק י: (א) אילו אמר מקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא בכתיפו עשה מקוה בתחילה יהיה טהור תלמוד לומר 'מעין' מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים	- מוכח שנלמד מפסוק והוא מהתורה
ב	תלמוד בבלי מסכת פסחים דף יז עמוד ב משקי בית מטבחיא... קאמר רבי שמעון: בכלים - טמאין, נקרקע - טהורין... אמר רב פפא: לא אמרן אלא דהוי רביעית, דחזי להטביל ביה מחטין וצינורות, אבל לא הוי רביעית - טמאין.	- פשוט שהמים בבית המטבחיים שאובים והגמ' התירה במקדש טבילה בהם מוכח שכולה שאובה מדרבנן. (תוס' פסחים יז): ועוד ששם הם מטהרים מצד שכבר נמשכו על הקרקע ואין ינם כשאובין (ר"ש ב, ג)
ג	תוספתא מסכת מקוואות פרק ב הלכה א מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני ספק מים שאובים למקוה וחזקה למקוואות כשרות:	- מוכח שכשר רק בצירוף חזקה המקוואות שכשרות אך ספק בלי חזקה הוא פסול כי הוא מהתורה.
ד	תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף סו עמוד א ת"ר: צינור שחקקו ולבסוף קבעו - פוסל את המקוה... תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף סו עמוד א דף של נחתומין שקבעו בכותל - ר"א מטהר, וחכמים מטמאין; מני? אי רבי אליעזר, אפי' חקקו ולבסוף קבעו! אי רבנן, אפילו קבעו ולבסוף חקקו נמי! לעולם רבי אליעזר היא, ושאינו פשוטי כלי גין, דטומאה דרבנן. מכלל דשאיבה דאורייתא? הא קיימא לן דרבנן!	רשב"ם: תמיהת הגמ' רק במיעוטו שאוב כדקתני 'פוסל את המקוה' מכלל דהיה שם מקוה מעיקרא. ומיעוטו שאוב הוא אכן דרבנן. וכעין זה בר"ש ב, ג: משום דסתמא קתני 'צינור שחקקו לבסוף קבעו פוסל את המקוה' דמשמע דקיימא לן אפי' בשלשה לוגין בסוף.
ה	משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ד רבי אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה ושלשה לוגין על פני המים...	- מדמחמיר בתחלה טפי מבסוף ש"מ דבתחלה פוסלין מדאורייתא (תוס' בבא בתרא סו.)
ו	משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ד ...וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף שיעורו שלשה לוגין:	- אם נסבדו ששאובין מהתורה בכולו מוכן שנתנו שיעור מדרבנן בג' לוגין אך אם כולו מדרבנן... מהו שורש גזירת חכמים בשאובין בכלל? או בדרך אחרת: למה צריך גזירה נוספת בג' לוגין לפסול את המקוה לגמרי? (שם)
ז	תוספתא מסכת מקוואות פרק ב הלכה א צינור המקלה למקוה והמכתשת נתונה בצדו ספק מן הצינור למקוה וספק מן המכתשת למקוה פסול מפני שהפסול מוכיח ואם יש בו רוב מקוה כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה:	- משהחמירו ברובו שאוב והקלו במיעוטו מוכח שכולו שאוב מהתורה. (שם)
ח	משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ה מקוה תיש בו שלש גומות של מים שאובין של לוג לוג אם ירדע שנפל לתוכו ארבעים סאין מים כשרין עד שלא הגיעו לגומא השלישית כשר ואם לאו פסול	- מוכח שצריך ידיעה ברורה כדי להכשיר שאובים ומספק הוא פסול כיון שאיסורו מהתורה (רא"ש ב"ק בשם ר"ש)
ט	משנה מסכת מקוואות פרק ב משנה ג ספק מים שאובין שטהרו חכמי' ספק נפלו ספק לא נפלו. אפילו פלו ספק יש בהם ארבעים סאה ספק אין בהם. שני מקוואות אחד ש בו ארבעים סאה ואחד אין בו נפל לאחד מהן ואינו יודע לאיזה מהן נפל ספיקו טהור מפני שיש לו במה יתלה	(אין מפה ראייה כי מדובר בג' לוגין בסופו ויש כבר רובו נשר ולכן הוא מדרבנן לכו"ע וספקו כשר) (שם)
י	תלמוד בבלי מסכת יבמות דף פב עמוד ב תנן: מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה - נשר, וא"ר יהודה בר שילא אמר ר' אסי א"ר יוחנן: עד רובו; מאי לאו דנשתתיר רובו! לא, דלא נשקול רובו.	- מכך שלא נדרש שישאר רוב שמים משמע שגם רוב כשרין אינו מהתורה. (בעה"נ) והוא פסול כיון שאיסורו מהתורה (רא"ש ב"ק בשם ר"ש)

שיטות נוספות בראשונים

1. ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן תרעא

הא למדת שמים שאובין אין פוסלין מקוה שלם. אבל מקוה חסר ג' לוגין מים שאובים פוסלין אותו בהשלמה מדרבנן כדאמר' בהמוכר את (המים) [הבית] שאני שאיבה דרבנן. והא דאמר' בעלמא ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה הלכה למשה מסיני זהו כשהיו שאובין בתחילה כדאמר' בפ' הטמא שירד במס' מקוואות ר' אליעזר אומ' רביעית מים שאובין פוסלין את המקוה בתחילה ושלשת לוגין על פני המים וחכ"א בין בתחילה בין בסוף שיעורו בג' לוגין. הא למדת שיש חילוק בין בתחילה כשאין מים שם בין בסוף כשיש מים קצת.

2. בעלי הנפש שער המים סימן ג

ויש מי שאומר כי בודאי כל שאובה מדרבנן היא, מיהו דוקא באותם **שבאו מאיליהם** למקוה אף על פי שבאו מתוך כלים, דכיון דממילא אתו בידי שמים הוא דומיא דמעין, דהא כלי לא כתיב באורייתא אלא כל ממילא בידי שמים הוא וכשר מן התורה. ולאו מילתא היא, אלא לא שנא הכי ולא שנא הכי כולוהו אסמכתא נינהו.

3. הר"ן על הר"ף מסכת שבועות דף ה עמוד א

ורבי' שמשון ז"ל כתב דודאי איכא שאובה דאורייתא כגון שנשאב בדבר המקבל טומאה דבכה"ג כולו שאוב דאורייתא והביא ראיה מדתנן במסכת פרה [פ"ו] ומיית' לה בפ"ב דזבחים (דף כה ב) נתן ידו או רגלו כדי שיעברו מים לחבית פסולים עלי קנים ועלי אגוזים כשרים זה הכלל דבר המקבל טומאה פסולים דבר שאינו מקבל טומאה כשרים ואמרין התם מה"מ א"ר יוחנן משום רבי יוסי בר אבא אמר קרא אך מעין ובור מקוה יהיה טהור הוייתן ע"י טהרה תהא פירוש האי קרא גבי מקוה כתיב ומייתי מיניה ראיה למים חיים אל כלי דכתיב גבי פרה משום דמיהיה משמע דכל היותו יהו ע"י טהרה ולא ע"י דבר המקבל טומאה אלמא דלכל הפחות כולה שאובה בדבר המקבל [טומאה] דאורייתא אבל שאובה על ידי כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה דפסולה כדמוכח בפ"ק דשבת (דף טז ב) משמע שאפ"ל כולו שאוב אינו דאורייתא אלא מדרבנן דהא הויתן על ידי טהרה הו דאין מקבלין טומאה.

הסבר בספרא לשיטות השונות

4. ערוך השולחן יורה דעה סימן רא

סעיף יד: ויש בזה שאלה להסוברים דשאובים אינו מן התורה א"כ למה הוסיפו לגזור גם על ג' לוגין שפוסלים את המקוה והתשובה בזה כי היכי דלא אתו לטבול בכלים דבכלים פסול מן התורה [תוס' שם] אבל בזה גופה תמוה לי מאד דמנלן דמן התורה פסול בכלים דהא מקוה מים סתמא כתיב ואין לומר דלשון מקוה מים אינו אלא בקרקע דא"כ למה הוצרך בת"כ ללמדו ממעין מה מעיין בקרקע וכו' כמ"ש בסעי' י"א ואם נאמר דילפינן זה מדרשא דתורת כהנים דומיא דמעין אם כן כיון דזהו דרשא גמורה ולא אסמכתא בעלמא א"כ גם דרשא ראשונה מה מעיין בידי שמים וכו' הוה גם כן דרשא גמורה ומה ראו רבותינו לחלק בין הדרשות!?

סעיף טו: ונלע"ד דהנה לקמן יתבאר דהמניח כלים לנגב ונתמלאו מי גשמים ונשברו וירדו המים לבור דכשר והכי תניא בתורת כהנים שם מה מעיין בידי שמים וכו' אי מה מעיין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה

שאין בו תפיסת ידי אדם יצא המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ת"ל 'בור' אי בור יכול אף בור שבספינה יהא טהור? ת"ל מעיין מה מעיין שעינקו בקרקע אף מקוה שעינקו בקרקע עכ"ל ויש להבין מנ"ל להתורת כהנים ללמוד דהמניח קנקנים וכו' כשר מ'בור' דאם נאמר דמשמעות בור הוא שעכשיו המים בבור ולא איכפת לן במה שהיה מקודם א"כ אפילו שאובין ממש אם שפכן לבור למה לא יועיל אלא וודאי דבאמת כן הוא דהתורה אסרה רק כשאין המים בבור אבל אם רק המים בבור לא חיישינן מאיזה מקום באו המים וכל דרשות דתורת כהנים במקוה הם אסמכתא בעלמא דמשום דמדרבנן שאובים פסולים ומניח קנקנים כשרים לכן אסמכיהו רבנן אקראי דמה מעיין וכו':

סעיף טז: ולרבותינו הסוברים דדרשא גמורה היא נפרש באופן זה דהנה הך בור מיותר לגמרי דכיון דהתורה הקיש מקוה למעיין דבידי שמים ממילא דבלא בור אסור לטבול דבלא בור לא הוה בידי שמים אך בזה אפשר לומר דיכול להיות בידי שמים גם בכלים כגון שעמדה כלי גדולה בחוץ וירדו גשמים לתוכה האמנם לזה יש דרשא אחרת מה מעיין בקרקע אף מקוה בקרקע ואכתי בור למה לי אלא וודאי דלהתירא אתי דכל שאין בו תפיסת ידי אדם ילפינן מהקישא ובור אתי לאורויי דאף כשיש בזה תפיסת ידי אדם אבל בעיקר המים ליכא יד אדם כגון שהניח הכלים לנגב ולא כיון להמים והמים נתמלאו מעצמן וגם אח"כ לא הגביהו רק שברן ונשפכו לתוך הבור דזהו ככולו בידי שמים:

סעיף יז: ולשיטת ר"ת נאמר דג"כ דרשא גמורה היא והבור מיותר לגמרי ואתי לאורויי דתחלת הקוויית המים בעינן דומיא דמעין אבל אח"כ אין פסולו מן התורה וה"פ דקרא אף מעיין ובור מקוה מים דאימתי איתקש מקוה למעיין כשהבור ריק עדיין דסתם בור הוא בור ריק כדכתיב כי יכרה איש בור וכן רוב בורות שבמקרא כן הוא ודרשת התורת כהנים הוא לפי תקון חכמים דג' לוגין פוסל בכל עניין ולכן דריש מבור רק לעניין מניח קנקנים ולא הזכיר ההפרש בין מתחלה לאח"כ מפני שמדרבנן בכל עניין פסול דגזרו בסוף אטו בתחלה.

וכן לשיטת הר"ש דמן התורה אינו פסול רק כשנתמלאו בכלים טמאים י"ל ג"כ דמבור למדנו וה"פ דאימתי איתקש מקוה למעיין דבעינן בידי שמים לעניין דומיא דבור כלומר מה בור שאינו מקבל טומאה אף המילוי לא יהא ע"י דבר המקבל טומאה אלא בידי שמים אבל דומיא דבור כלומר ע"י כלים שאינם מקבלים טומאה מותר המילוי מן התורה וה"פ אך מעיין ובור מקוה מים כלומר או דמקוה תהא דומיא דמעין בידי שמים או דומיא דבור שיהא המילוי ע"י כלים שאינם מקבלים טומאה דומיא דבור והתורת כהנים נקיט הדרשא לפי תקנת חכמים כמ"ש לשיטת ר"ת ז"ל ונמצא דלכל רבותינו אתי שפיר הקרא ודרשת התורת כהנים [וגם לר"ש דברוב תלוי יש ליישב ג"כ ודו"ק]:

פסק השוע והרמ"א

עד אחד נאמן באיסורין (שם עד"מ) כדלעיל סימן קכ"ז ועיין עוד לקמן סוף הסימן בדין ספק שאובים.

10. ש"ך על שולחן ערוך הלכות מקואות סימן רא סעיף ד

יז יש תמיד במקוה כ"א סאה. אין כוונת המחבר משו' ספק דרבנן לקולא שהרי איהו סובר לקמן סעיף נ"ג דאפי' כולו שאוב אינו אלא דרבנן אלא מיירי במקוה נעולה שאין יכולים להכניס לתוכה מים אלא בהמשכה דרך הגג והלכך כשיש בו כ"א סאה אינו נפסל במים שאובי' כיון שהומשכו כדלקמן סעיף מ"ד וכן הוא בתשובת הרא"ש להדיא מביאו ב"י והרב אזיל לשיטתו דלקמן סעיף מ"ו דהמשכה אינה מועלת אלא ע"ג קרקע והלכך הכא בגג פוסלת המשכה ולכך הוצרך לטעם ספק דרבנן לקולא ולכך הצריך שיהא ידוע שיש שם כ"א סאין תמיד ודוק:

11. שולחן ערוך הלכות מקואות סימן רא סעיף מו

אין המשכה מועלת אלא על גבי קרקע או על גבי צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש, אבל אם המשיך על גבי כלים, אפילו כלי גללים וכיוצא בהם, לא הוי המשכה (הראב"ד). הגה: וי"א דאין המשכה מועלת אלא דוקא על גבי קרקע הראוי לבלוע בה, אבל אם המשיך על גבי רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה, וכל שכן על גבי דף או כלי, אף על פי שאינו פוסל המקוה, לא מהני (ב"י בשם מרדכי פ"ב דשבועות שכ"כ בשם הרוקח). וטוב להחמיר לכתחילה.

פסיקת האחרונים

12. חשש לשיטת ר"ת: שו"ת שבט הלוי חלק י סימן קנד

ט. ומה שנסתפק האם אנחנו חוששים לשיטת ר"ת דג"ל בתחלה הוה מדאורייתא, וכמו"כ אם יש לחוש לדעת ר"ן וריטב"א פ"ק דמכות בשיטת ר"ת דאפילו רביעית בתחלה, אנו אין לנו אלא פסקי השו"ע והש"ך וכיו"ב, והש"ך כ' בפשיטות ס"ק מ"ד, ג' לוגין בין בתחלה ובין בסוף אינו נפסל אלא בג' לוגין, כ"כ ב"י בשם הפוסקים וכן פסקו האחרונים, והמשמעות ודאי דג"ל בתחלה כמו בסוף (שהוא דרבנן), וכדעת הרא"ש פרק מרובה דלא כר"ת.

13. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן יז אות יט

ומאחר שליכא איסורא כלל אלא עצה טובה להתרחקות, שהוא מחמת זה שהבנים שנוולדו מהנדה הם בעלי מדות רעות, כמו עזי פנים וכדומה, דאיתא במס' כלה והביאו הגר"א בס"ק ל' (עז פנים רבי יהושע אומר בן הנדה). א"כ יש לנו סימן שאלו בנים ובנות שהם בעלי מדות טובות ואין להם עזות הרי אינם בני ובנות נדה. אבל ודאי הם רק בחשיבות סימנים, ואין זה ודאי ממש, ולא היו סומכין ע"ז אם היה אסור בן הנדה אפילו מדרבנן, וכ"ש אם היה אסור מדאורייתא לקהל או לכהונה לא היה שייך להתיר בשביל זה. אבל כיוון שליכא שום איסור אלא מעלה בעלמא, יש לסמוך על הסימנים אלו ולומר שאינו בן ובת נדה. ואף שידוע שלא הלכה למקוה לטבול, הא אפשר שכשהלכה לרחוץ בים או בבריכות הגדולות העשויות בבתי מלון ובפונדקאות הגדולות - שרובן אין בהן פסול דאורייתא - והיתה טבילתן כשרה מן התורה, ששוב אינה בחשיבות נדה לעניין בניה. וטבילת נדה לבעלה חולין היא, ונטהרה בלא כוונה, כמפורש בחולין דף ל"א ע"א, נדה שנאנסה וטבלה, אמר רב יהודה אמר רב טהורה לביתה.

5. שולחן ערוך הלכות מקואות סימן רא סעיף ג

ארבעים סאה שאמר, צריך שלא יהיו שאובים; שאם הם שאובים, פסולים.

הגה: ואם כל המקוה הוא שאובין, פסול מן התורה, וספיקא לחומרא; אבל אם רוב המקוה כשר והמיעוט הוא שאובין, אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא (טור בשם הרא"ש ור"ש והרבה פוסקים).

6. שולחן ערוך הלכות מקואות סימן רא סעיף נג

הבא להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב, אף על פי שאינו משיקו אלא כשערה, כשר ואפילו אין מי ההשקה רואין פני האויר.

הגה: ודוקא בפסול שאיבה שהיא מדרבנן, אבל בפסול דאורייתא בעינן כשפופרת הנאד (ת"ת ור"ש במקואות) כמו שנתבאר; ואפילו בפסול שאובה יש חולקין (טור והרא"ש), וכן ראוי להורות.

נאמנות נכרי

7. שולחן ערוך הלכות יין נסך סימן קלז סעיף ו

אין עובד כוכבים מסיח לפי תומו נאמן בהכשר כלים האסורים. (ועיין לעיל סימן קכ"ב כיצד נוהגין).

8. ש"ך יורה דעה סימן קלז ס"ק יט

יט אין עובד כוכבים כו'. ואף על גב דבש"ס פ' הגוזל בתרא (דף קי"ד) איתא דעובד כוכבים נאמן "מסל"ת ב'איסור דרבנן והוא מוסכם מכל הפוסקים' וכמ"ש בס"י צ"ח ס"ק ב' י"ל דהתם מיירי בדבר ידלא אתחזק איסורא משא"כ הכא דודאי נשתמש בכלים אלו יין של איסור וחילוק זה הוזכר בריב"ש סימן תל"ג הבאתיו שם ובזה א"ש דלא תקשי דכאן סתם הרב כדברי המחבר ובא"ח ס"ס תקי"ג כתב דעובד כוכבים המביא ביצים ב"ט נאמן במסל"ת שנוולדו מאתמול כיון דאינו אלא איסור דרבנן דהתם לא אתחזק איסורא ובזה א"ש לקמן סי' ש"ב ס"ק י' ע"ש

ואף על גב דלעיל סי' ס"ט סעיף י' כ' דאם נתן עובד כוכבים בשר בקדרה ואין ידוע אם הדיחו נאמן "במסל"ת" (כיון דדם שמלחו אינו אלא מדרבנן) אף על גב דאיתחזק איסורא י"ל דהתם כיון דאיכא נמי טעמא דעובדי כוכבים קפדי אנקיותא להדיח הבשר וכמ"ש הפוסקים שם סמכין עליה וכמ"ש שם בס"ק ל"ח ועיין בסימן קכ"ב ס"א:

9. שולחן ערוך הלכות מקואות סימן רא סעיף ד

מקוה שהיא של עובד כוכבים ומקבל ממנו שכו', אין להאמינו לסמוך עליו אא"כ יש (תמיד) במקוה כ"א סאה. הגה: דמאחר דרובו כשר, ספיקא לקולא. מקוה שהיתה חסרה לפנינו, ובא ומצאה מלאה (ב"י בשם תשובת הרשב"ץ) ולא ידענו מי מילא אותה, אי היתה כבר רובה בהכשר, דהיינו שהיה בה כ"א סאין, אזלינן לקולא; ואם לא היה רובה בהכשר, דעכשיו איכא ספיקא דאורייתא, אם יש לחוש שעובד כוכבים מילאה כדי לרחוץ בה, פסולה (כך משמע בתוספתא); ואם לאו, דודאי ישראל מילא אותה כדי לטבול בה, כשרה, (רשב"ץ שם) דרוב המצויין אצל מקוה ועושים כדי להכשירה בקיאיין הן ובודאי בהכשר מילא אותה; וכל שכן אם הישראל לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה, דנאמן (מהרי"ק שורש קט"ו ודלא כרשב"ץ) מאחר שבידו לתקנה וכהאי גוונא